

Hobbes Felsefesinde Özgürlük Üzerine Beş Önerme

Armağan Öztürk*

* Doç. Dr.,

Artvin Çoruh Üniversitesi Fen

Edebiyat Fakültesi Sosyoloji

Bölümü,

armağan.ozturk1980@gmail.com

Artvin/TÜRKİYE

Öz

Bu çalışmada Hobbes'un özgürlükle ilgili düşünceleri beş önerme üzerinden temellendirilmiştir. Ontolojik açıdan özgürlüğün imkansızlığı, özgürlüğün barışa özdeş sayılması, iradenin yokluğu ve engellerin yokluğu ilkeleri üzerinden özgürlük kavramının tanımlanması ve son olarak özgürlükle özyönetim arasındaki bağlantının reddedilmesi bahsi geçen temel tezleri özetler. Makalenin temel iddiası özgürlük üzerine pek çok meseleyi aynı anda temellendiren Hobbes'un bireyci doğal hak perspektifinden hiçbir zaman vazgeçmediği yönündedir. Bu bağlamda devletçi Hobbes'un negatif özgürlüğü aynı zamanda devlete karşı bir özgürlüktür. Ayrıca engellerin yokluğu üzerine kavramlaştırma daha sonra negatif özgürlüğe dönüşecek olan perspektifin ilk halini ortaya koyar. Bu bağlamda Hobbes'un özgürlüğe bakışıyla negatif özgürlükçü hassasiyeti benimsemiş liberalizmin özgürlüğe bakışı arasında ciddi bir paralellik vardır. Düşünürün hukuk ve demokrasi karşıtı önermeleri ise kamusal alan karşısında özel alana üstünlük tanıyan bir yorumlama tarzının ürünü gibi durur. Hobbes demokrasi olmadan da özgürlüğün olabileceğini iddia ederken sadece döneminin cumhuriyetçi düşünürlerine yanıt vermez aynı zamanda siyaset ile özgürlük arasındaki bağlantıyı kopararak özgürlüğü doğal hakkın bir türevi haline getirir.

Anahtar Kelimeler: Hobbes, özgürlük, doğal hak, cumhuriyet, yasa.

Gönderim / Received:

30.11.2022

Kabul / Accepted:

30.05.2023

Alan Editörü / Field Editor:

Yurdağül Kılınç

Five Propositions on Freedom in Hobbes's Philosophy

Abstract

In this study, Hobbes' ideas on liberty are given concrete content in terms of the ontological impossibility of liberty, the identification of liberty with peace, the definition of the concept of liberty through the principles of the absence of will and the absence of obstacles, and finally the rejection of the connection between liberty and self-government. The main claim of the article is that Hobbes, who grounded many theses on freedom at the same time, never abandoned the individualist natural right perspective. In this context, the negative freedom of the statist Hobbes is also a freedom against the state. Moreover, the conceptualization on the absence of obstacles reveals the first form of the perspective that would later turn into negative freedom. In this context, there is a significant parallel between Hobbes' view of freedom and the view of freedom of liberalism, which adopts a negative libertarian sensibility. The thinker's propositions against law and democracy seem to be the product of a style of interpretation that privileges the private sphere over the public sphere. In claiming that freedom can exist without democracy, Hobbes not only responds to the republican thinkers of his time, but also breaks the connection between politics and freedom, making freedom a derivative of natural right.

Keywords: Hobbes, freedom, natural right, republic, law.

GİRİŞ

Hobbes'un özgürlük anlayışı okuyucusuna cumhuriyetçi gelenek karşısında liberal-muhafazakar perspektifin başarılı bir özetini sunar. Bireycilik ve yasa karşıtlığı bakımlarından Hobbes'tan kalan mirasın liberal siyaset felsefesine ciddi ölçüde katkı yaptığı açıktır (Pettit, 1998, s. 131; Tunçel, 2022, s. 217). Ayrıca devletçi egemenlik anlayışının temellendirilmesi bakımından önemli tezler süren Hobbes, bizi kışkırtıcı bir şekilde bireyin hakları ile devletin ödevleri üzerine bir tartışmaya davet eder. Hobbescu argüman dizini hukukun ve demokrasinin özgürlüğe katkısı bağlamında modern siyaset yazını derinden etkilemiştir.

Bu makaledeki temel amaç Hobbes'un siyaset felsefesinin özgürlük nosyonuna yaptığı katkıyı değerlendirmektir. Hobbes, ufak tefek vurgu farklarını bir kenara bırakırsak kendi içinde tutarlı ve bütüncül bir özgürlük anlayışına sahip midir gerçekten? Yoksa ontoloji tartışması sosyolojiye dönüşürken, doğal hak ile doğa yasası arasındaki fark açıklanırken, özgürlük yükümlülüğün yokluğu ve engellerin yokluğu tezleriyle ilişkilendirilirken ileri sürülen tezler arasında uzlaşmaz çelişkiler var mıdır? Devleti doğa yasasının üzerine kuran Hobbes, cumhuriyete ve yasaya karşı çıkarken daha önce söylediği şeyleri yadsıyan bir bakış açısını savunmuş mudur gerçekten? Çalışma içerisinde bu sorulara yanıt aramaya çalışacağız.

Birinci Önerme: Özgürlük İmkansızdır

Hobbes özgürlük üzerine düşünmeye ironik bir yerden, onun yokluğundan başlar. Özgürlük ve zorunluluğun aynı anlama geldiği ve kimsenin zorunluluktan özgür olamadığı (Jakson, 2007, s. 262-3) mekanik materyalist ve determinist dünya Hobbes ontolojisinin temelidir. Tanrı, din ve doğayla ilgili tespitleri de içeren bu materyalizm bir dizi önermeye dayanır: Öncelikle ona göre evrende madde olmayan gerçek bir parça yoktur. Her şey maddedir. İnsan zihni maddi gerçekliği duyu organları vasıtasıyla algılar. Doğaya karşı verdiğimiz yanıtlar itme-çekme diyalektiğine dayanır. Arzular ve korkular bize yarar ve zarar veren şeylerle aramızda kurduğumuz ilişkiyi karakterize eder (Hobbes, 2014, s. 33, 44, 58, 292).

Bu düzen içerisinde tanrının ve dinin yeri nedir sorusu önemlidir. Aslında mekanik ve materyalist dünya görüşü bakımından tutarlı olan tek seçenek düşünürün tanrının varlığını reddetmesiydi. Ancak Hobbes belki de dönemin siyasi-toplumsal koşulları nedeniyle bu yola sapmaz. Kendi mantığı içerisinde tanrıya yer açar. Ona göre tanrının var olduğunu biliriz, ama ne olduğunu bilmemekteyiz. Tanrıyla ilgili insan aklının ileri sürebileceği en kesin şey ilk nedendir. Tanrı eylemin arkasındaki asıl sebeptir (Hobbes, 2014, s. 89, 164, 292-293). Özgürlük ve zorunluluğun birbiriyle tutarlı olduğuna dair okumanın teolojik dayanağı tam da bu noktadır. Düşünür, nedenlerin arkasında tanrı var derken, aynı zamanda özgürlüğün arkasında zorunluluk var demek ister. Çalışmamızda ayrıntılı bir şekilde göreceğimiz üzere Hobbes, bu özgürlük-zorunluluk özdeşliğinden sivil duruma geçişin güzergâhını çıkarır (Skinner, 2018, s. 57).

Tartışma odağı tanrıdan dine kaydığında akıl yürütme biçimi de teolojiden antropolojiye doğru biçim değiştirir. Hobbes için din, kamusal meşruiyet kazanmış bir hurafe biçimidir. Anonimleşmiş hurafe din halini alır. İnsanlar gelecekte ve bilinmeyen güçlerden korkarlar. Bu korkunun toplumsallaşması dini ortaya çıkar. Bahsi geçen korku halinin daha kısmi seçenekleri ise batıl inanç olarak hayatımızda yer eder (Hobbes, 2014, s. 53, 88). Görüldüğü üzere Hobbes için dinle batıl inanç arasındaki fark sadece dereceden ibarettir. Onun bakış açısında batıl inanç herkesçe kabul edilirse din halini alır.

Tanrının kozmolojik, dinin ise sosyolojik bir bağlamda ele alınması siyasi toplumun birliği bakımından da önemlidir. Egemeni sadece devletin değil, aynı zamanda kilisenin başı olarak gören Hobbes, din kurumunu devletin vesayeti altına sokar. Çünkü dinin devletin dışında veya devlete

rağmen ayrı bir örgütlenmeye sahip olması egemenliğin birliği için tehlikelidir (Hobbes, 2014, s. 243, 345, 397, 401).

Hobbes düşüncesinin ontolojik varsayımları bağlamında özgürlüğe yer bırakmadığı, özgür iradenin saçma bir şey olduğu ve her şeyin katı bir determinizm bağıyla birbirine bağlandığı açıktır. Bu noktada iki tane soru gündeme gelir: Sorulardan ilki Hobbes'un kendisine sorduğu bir sorudur. İkincisi ise aslında okuyucusunun Hobbes'ta yanıtını aradığı bir mesele olarak değerlendirilebilir. Öncelikle, her şey belirlenmişse ve özgürlük aslında olmayan bir şeye işaret ediyorsa insanlar neden özgür olduklarını düşünür? Hobbes'a göre özgürlük bir yanılsamadır. İnsanların bu yanılsamaya kendilerini kaptırmalarının nedeni ise cehalettir. Davranışların gerçek kökenleri konusunda yeterince bilgiye sahip olmayan insanlar kendilerini özgür sanır ya da özgürlüğün peşinden koşar. Özgür olduğumuza dair inanç yanlış bir fikrin tezahürüdür (Zelyüt, 2010, s. 11-20; Öztürk, 2016, s. 102). Bu durumda ikinci soru gündeme gelir. Özgürlük bir yanlış anlama ise neden *Leviathan* ve *De Cive* başta olmak üzere Hobbes'un düşünsel mesaisinin önemli bir kısmı bu soruna adanmıştır? Özgürlük ontolojik açıdan imkansızsa doğa durumunda ve siyasi toplum içerisinde özgürlüğün anlamı ve sınırları hakkında ayrıca düşünmek tutarlı mıdır?

İkinci Önerme: Özgürlük Barıştır

Hobbes'un özgürlükle ilgili ikinci önermesi özgürlüğü barışa özdeş kılan bakış açısında somut bir içeriğe bürünür. Bu barış-özgürlük özdeşliğini daha iyi anlayabilmek için bir adım geriden başlayıp doğa durumu, doğa yasası ve siyasi toplum kavramlarını Hobbes felsefesi içinde irdelememiz gerekir. Düşünür insan hayatının yalnız, kötü, kısa ve vahşi olduğu, ölüm korkusu ve tehlikesinin hayatın normal akışına karşılık geldiği bir doğa durumu tasvir eder. Doğa durumunda insanlar güç ve yetenek bakımından aşağı yukarı birbirine eşittir. Bahsi geçen bu eşitlik herkesin herkese zarar verme potansiyeline ve insanlar arasında güvensizliğe yol açar. Doğa durumu bir savaş durumudur. Kavganın esas nedeni ise doğal kaynaklar üzerine rekabettir (Hobbes, 2014, s. 99-101; Hobbes, 2007, s. X.1). Hobbes doğa durumuna ilişkin olumsuz bir tablo sunmuş olmasına rağmen "insan kötüdür" önermesini kullanmaz. Ona göre insan doğası ve isteklerini kötü ya da günah olarak görmek doğru değildir. Ancak doğa durumunda bir egemen güç olmadığı için yasa, adalet, adaletsizlik ve mülkiyet yoktur (Hobbes, 2014, s. 102-3). Tam bu noktada ufak bir hatırlatma yapılabilir. Hobbes'un doğa durumu sadece devletin ortaya çıkış sürecini açıklayan kolaylaştırıcı bir metodolojik varsayım değil, aynı zamanda iç savaş ve devletlerarası ilişkiler bakımından bugünü de ilgilendiren bir tasvirdir (Hoekstra, 2007, s. 114-5).

Görüldüğü üzere Hobbes'un bakış açısı ölümü gösterip sıtmaya razı etme stratejisine dayanır. Geceden sabaha yaşama şansının garanti olmadığı berbat bir dünya güvenlik için terk edilir. Ancak bu doğa durumunu *Leviathan* ile yer değiştirme sürecinin doğal hak ve doğa yasası dolayısıyla yapıldığını belirtmek gerekir. Doğal hak kişinin yaşamını korumak için gücünü istediği gibi kullanmasıdır. Bir anlamda sınırsız özgürlüktür doğal hak. Doğa yasası ise tıpkı doğal hak gibi doğa durumunun acımasız savaş koşullarından türetilmiştir. Yani doğal hak ile doğa yasasını yaratan şey aynı nesnel durumdur. Ancak doğa yasasına uyma yükümlülüğü doğal hakkın devrini gerektirir. Oysa doğal hak yükümlülük ve sınır içermez. Doğal hak kullanan kişi doğa yasasına uyma konusunda serbesttir. Ancak aynı serbestlik doğa yasası için söz konusu olmaz. Bir kez doğa yasası kabul edildiğinde doğal hak geride kalır (Hobbes, 2014, s. 104, 113; Hobbes, 1889, s. 14.6/14.10; Hobbes, 2007, s. I. 8; Bakırcı, 2008, s. 5-12).

Hobbes savaş halindeki insanın kendini koruması için yapacağı her şeyi ona hak olarak görür. Bireyin ölmek için yapmayı göze alacakları onun için akılcıdır. Henüz ortada ahlak diye bir şey olmadığından doğal hak ahlaki midir sorusu da yersizdir. Ama birey ile onu koruyan doğal hakkın insana dair Hobbesçu düşünmenin merkezinde yer alması bu düşünceyle ilişkilendirilen sahiplenici

bireycilik yorumunun ne kadar isabetli olduğunu gösterir. Hobbes'un bakış açısında bireyin topluma borcu yoktur. İradesi toplumun iradesinden önce gelir (Macpherson, 1962, s. 263-5). Bir diğer mesele doğal hak ile doğa yasasının birbirinin alternatifi olarak düşünülmesinde somut bir içeriğe kavuşur. Daha sonra ayrı bir başlık içinde işleyeceğimiz "özgürlük yükümlülüğün yokluğudur" tezinin felsefi kökleri doğal hak-doğa yasası ikiliğinin değerlendirmesi sırasında karşımıza çıkar. Hobbes yükümlülüğün doğduğu doğa yasasını doğal özgürlükten ayrı bir yere koyar. Bu tercih pek çok yan anlamının yanı sıra yükümlülük başladığında özgürlükten uzaklaştığımızı ima eder.

Peki, doğal hak ve doğa yasası sadece doğa durumunda mı geçerlidir? Doğal hakkı kendini koruma içgüdüleriyle özdeşleştiren Hobbes, doğa yasası konusunda daha fazla ayrıntı verir. Doğa yasası insanların akıl yoluyla üzerinde anlaşabildikleri barış şartlarıdır. Seçilen bir konuyla ilgili (doğa durumunda bu konu barıştır) üstlendiğimiz yükümlülüktür. Ölüm korkusu ve elde etme arzusu insanları barışa yöneltir (Hobbes, 2014, s. 103-4). Aslında herkesin her şeye hakkı vardır. Doğal hakkın buna izin verdiğini görmüştük. Ama herkesin her şey üzerinde hakkı olduğunda herkes öldürülebilir hale gelmektedir. Birinci doğa yasası olan barışı aramak doğal hakkı gerektiren bu doğa (savaş) durumundan çıkma iradesini ortaya koyar. Herkes her şey üzerindeki hakkından vazgeçer. Böylelikle barışa bir adım yaklaşıyoruz (Hobbes, 2014, s. 119-121; Hobbes, 1889, s. 10.10, 14.12, 15.12, 20. 1). Özgürlüğü sınırlamak, hayatımıza zarar verecek şeyleri yapmamak, yani adaletin peşinden koşmak doğa yasasının diğer unsurlarıdır (Hobbes, 2014, s. 104, 116). Doğa yasası ebedidir ve bağlayıcıdır. Ama devlet kurulana kadar gerçek bir yasa değildir. Çünkü Hobbes'a göre zorunlu bir gücün sözleşmeleri korumadığı bir yerde ne mülkiyet ne de adalet ve yasa olur. Arkasında güç varsa yasa ancak gerçekten yasadır (Hobbes, 2014, s. 109, 114, 117, 124, 133, 202; Bakırcı, 2008, s. 12).

Doğa yasası devleti yaratan kurucu yasadır. Onsuz devlet ayakta kalamayacağı gibi devlet gibi bir kuruma ihtiyaç da olmaz (Hobbes, 2014, s. 217). Devlet kurulduktan sonra doğa yasası ve hatta doğal hakkın nereye kadar devam ettiği meselesi ise Hobbes'taki kafa karışıklığı nedeniyle çözümsüz bir soru olarak ortada kalmaktadır. Şöyle ki, düşünürü göre güvenlik için başkalarını egemenlik altına almak bir zorunluktur. Barış için tek bir karar vericiye ve onun kılıcına ihtiyaç vardır. Bütün irade tek bir kişiye, yani yapay insan, ölümlü tanrı olan devlete devredilirse barış tesis edilir. Barışın tesisi aynı zamanda devletli durumda güvenliğe özdeş olan özgürlüğün de gerçekleşmesidir (Hobbes, 2014, s. 17, 26, 100, 134-6). Hobbes'a göre, devletin kuruluş biçimi, yani fetih veya sözleşme ile devlet biçimi, yani monarşi, aristokrasi veya demokrasi devletin egemenlik hakları bakımından farklılığa yol açmaz. Devlet egemenliği devredilmez ve bölünmezdir. Ayrıca devlet ile uyruk arasındaki ilişki efendiyle hizmetli arasındaki ilişkiye benzer (Hobbes, 2014, s. 136-7, 143-146, 155, 171; Hobbes, 1889, s. 19. 8, 23. 9).

Yeni önerme dizimi için geldiğimiz yeri özetlediğimizde karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor: Doğal hak sınırsız özgürlüktür. Ama aynı zamanda sürekli savaş halidir. İnsanlar savaştan kaçınmak için doğal hakkı doğa yasasıyla değiştirir. Doğa yasası barış ve adalettir. Ancak yasanın gerçekten yasa olması için zor aygıtına ihtiyaç duyulur. Devlet doğa yasasının gerçekleşmiş halidir. Peki devlet kurulduğunda özgürlük tümüyle ortadan kalkar mı? Bu noktada Hobbes birbiriyle çelişen iki tane tezi aynı anda savunur: Birinci tez barışı korumak adına devlete mutlak itaati salık veren otoriter bir bakış açısını yansıtır. Düşünür açıkça devlet kurulduktan sonra uyrukların hükümet şeklini değiştiremeyeceği ve egemen güçten vazgeçemeyeceğini belirtir. Egemenin hiçbir davranışı haksızlık olarak kabul edilemez. Ortada bir adaletsizlik olmadığına göre yöneticinin cezalandırılması da söz konusu olamaz. Bu bağlamda egemen yaptığı yasaya uymak zorunda değildir. Savaş, barış, yargılama, mülkiyet ve eğitim konularında son söz mutlak bir şekilde ona aittir. Bu yapı içerisinde uyrukların egemene haksızlık etmeden karşı çıkması ise imkansızdır (Hobbes, 2014, s. 138-142, 162, 165, 189, 201, 243; Hobbes, 1889, s. 1. 8, 27. 3, 28. 4). Hobbes'un ortaya koyduğu bu mutlak devlet tasarımının 16. yüzyılda başlayan mutlakiyet çağı koşullarıyla uyumlu olduğunu belirtmek gerekir. 16. ve 17.

yüzyıllarda krallar Roma Hukukunu da kullanarak yasanın kaynağının kralın iradesi olduğu ama kralın yaptığı yasaya bağlı olmadığı bir hukuk politikası inşa etmişlerdir (Viroli, 1993, s. 1-2; Poggi, 2005, s. 93-4, 114; Viroli, 1992, s. 2-5; Öztürk, 2016, s. 101). Ancak burada ilginç olan husus, bizim cumhuriyetçiliğe dair son bölümde de tartışacağımız üzere İngiltere'deki siyasal koşulların krala mutlakiyet yetkileri vermeye çok da müsait olmamasıdır. Hobbes'un da taraf olduğu kral ile parlamento arasındaki siyasal çekişme İngiltere'yi Avrupa'nın kalanından farklı bir kulvara sokmuş ve onu siyasal modernleşme içerisinde öncü bir atipik ülke konumuna getirmiştir.

Genelde Hobbes imgesi gerçek özgürlük olan barış ve barışı koruyan mutlak devlet tasarımı üzerine inşa edilmiştir. Hobbes'un teorisi siyasi iktidar ve politik zorla ilişkili görülmüştür (Arendt, 2014; Kaufmann, 2003, s. 35, 48, 53). Bu bakış açısının bizim de alıntıladığımız üzere Hobbes metinlerinden kaynaklanan haklı bir yanı şüphesiz ki vardır. Ancak Hobbes'taki bireyciliğin en az devletçilik eğilimi kadar güçlü olduğunu da akılda tutmamız gerekir. İkinci tez tam da bu noktada söz konusu olur: Hobbes'a göre can güvenliği ve canını koruma güvenliği hakkı devredilemez. Bu nedenle uyruklar kendilerine zarar vermeye zorlanamaz. Mesela af güvencesi olmaksızın suçunu itiraf etmek zorunda değillerdir. Suçsuzlar kadar suçlular da canlarını koruma hakkına sahiptir. Dahası egemenin savaş emrine itaat edilmemesi durumda ölüm cezası verilebilir. Ama bazı durumlarda itaat etmemek daha adildir. Çünkü kimse savaşa gitmeye ve başkasını öldürmeye, bu uğurda kendi hayatını tehlikeye atmaya zorlanamaz. Her ne kadar hiç kimse devletin kılıcına direnme özgürlüğüne sahip değilse de, çok sayıda insan devlete direnmişse, bu insanların bir araya gelip özgürlüklerini koruması adildir. Egemene itaat borcu uyruklar için sabittir. Ama egemen sizi korumuyorsa itaat borcu biter (Hobbes, 2014, s. 106, 160-2, 168-171).

Tartışmanın geldiği yer bağlamında devletle birey arasında doğallık dolayısıyla kurulan hak-yasa-itaat ilişkisinin sınırları hakkında iki noktanın altı özenle çizilmelidir: Öncelikle Hobbes doğal hukuku doğal ödevlerden çok doğal haklar şeklinde düşünmeye yatkındır. O güne kadar insanların kamuya karşı ödevlerini vurgulayan ve böylelikle vatandaş ve site için erdemli bir yaşantıyı garanti altına almaya çalışan doğal hukuk, Hobbes'un bireyci müdahalesiyle birlikte ters istikamette yeniden formüle edilmiştir (Strauss, 2005, s. 279-280; Duffel, 2003, s. 2-3; Öztürk, 2016, s. 105). Hobbes'tan bugüne genel eğilim insanları ödevler aracılığıyla belli bir iyi davranışı yapmaya zorlama değil, haklar yoluyla onu kötülükten koruma şeklinde gerçekleşmiştir. Bu tespit bizim sorunsalımız bakımından da hayati derecede önemlidir. Ölüm anında veya ölüm tehlikesi altında devletle birey karşı karşıya geldiğinde Hobbes ne yapar sorusunun yanıtı aslında hak ile ödevden hangisi tercih edilir sorusuyla yakından ilgilidir. Hobbes düşüncesi devlet-ödev odağı karşısında birey-hak nosyonuna yakındır.

İkinci husus doğal hakkın tüm düzenleri alt üst eden anarşist doğası bakımından söz konusu olur. Hobbes'un da birbiriyle çelişen şeyler söyleyerek metinleri aracılığıyla itiraf ettiği üzere doğal hakkı devletli durumda dahi tümüyle ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu sonucu şaşırtıcı görmemek gerekir. Çünkü Hobbes'a göre insan ontolojik olarak ölümden kaçmaya eğilimlidir. Korku ve güvensizlik insan doğasına içkindir (Hobbes, 2007, s. 4, 11-2, 25-6). Doğal hakla insan arasındaki ilişki insanın doğasıyla insan arasındaki ilişkinin izdüşümünde yer aldığından doğal hakkın koruduğu yaşama içgüdüleri bizi gölge gibi takip eder.

Tartışmayı bitirirken Hobbes'un özgürlük yerine koyduğu barışın tarihsel anlamı üzerine de bir şeyler söylemek yerinde olur. Hobbes bize barış ile özgürlüğün takas edildiği bir kurgusal anlatı sunar. Onun tezinin belki de en ironik yanı, bu anlatının varsayımlarını doğru kabul edip tarihe baktığımızda ortaya çıkar. Devlet savaşı bitirip barışı getirmiştir. Oysaki tarih Hobbes'un iddia ettiğinin aksine savaşlar, iç savaşlar ve sınıf savaşlarının tarihidir. Barış hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Bu bağlamda Marx ve Hobbes'un karşı karşıya geldiğini, Marx'ın sınıf savaşımı kavramlaştırmasının Hobbes'un devlet barıştır kavramlaştırmasının anti-tezi gibi sonuç doğurduğunu hatırlatmak gerekir.

Tabii Hobbes'un devletle barış arasında kurduğu özdeşliği kusursuz bir birliktelik olarak yorumlamamak ve tarihsel olgularla Hobbes kuramı arasındaki çelişkiyi yumuşatarak yeniden yorumlamak da mümkündür. Çünkü son kertede Hobbes egemenin savaşa girebileceğini dile getirir (Hobbes, 2014: 142). Ayrıca egemene başkaldırmayı bir olasılık olarak tartışmaya açar. Demek ki o da, en azından üstü örtük bir şekilde devletin kurulmasıyla toplumsal çatışmaların sona ermeyeceğini kabul eder. Bu bağlamda devlet herkesin herkesle mutlak savaşını sona erdiren bir icattır yalnızca. Yoksa devleti, Hobbes'un ona yüklediği anlam bağlamında kusursuz barışın nihai anahtarı olarak görmemek gerekir.

Üçüncü Önerme: Özgürlük Yükümlülüğün Yokluğudur

Hobbes'un özgürlükle ilgili üçüncü önemli tespiti yükümlülükle özgürlük arasında kurduğu karşıtlık ilişkisinde anlamlı hale gelir. Ona göre irade belirlediğinde yükümlülük ortaya çıkar. Kişinin kendisini bir konuda sorumlu hissetmesi veya sorumluluğun gereği olarak taahhüt altına girmesi özgürlüğü ortadan kaldırır (Tunçel, 2022, s. 223). Bir önceki bölüme atıfla şu tespitle tartışmaya başlamak yerinde olur. Hobbes'a göre doğa durumunda ölmekten korkan insanlar sözleşmeyle devleti kurar. Devletin kurulmasıyla doğa yasası gerçek yasa haline gelir ve doğal hak tümüyle olmasa bile, önemli ölçüde ortadan kalkar. İnsanların doğa durumundan çıkış hikayelerinde görüldüğü üzere korku yükümlülüğe yol açar. Korkuyla başlayan süreç, söz vermekle, yani yasayla sona erer. Demek ki devletli durumda yükümlülük vardır ve insanlar fiilen asla özgür olamazlar (Darwall, 2011, s. 61-9; Tunçel, 2022, s. 225-6). Bu arada Hobbes'un korkuyu ele alma biçiminin oldukça ilginç ve aslında kendi içerisinde çelişkili olduğunu da hatırlatmak gerekir. Çünkü düşünür korkuyu insan eylemlerini engelleyen ve iradi olmayan bir etken olarak görür. Ama aynı zamanda korku olmazsa insanları ortak bir noktada toplamak ve barışı sürdürmek de olanaksızdır. Yasa korkusu altında eylemde bulunur insanlar; eylem en baştan itibaren yasa, yani korku tarafından belirlenmiştir (Hobbes, 2007, s. V.4; Skinner, 2018, s. 124-5).

Hobbes yükümlülükle özgürlük arasındaki çelişkiyi şu şekilde izah eder: İnsanlar iştah ile korku, itme ile çekme arasında gidip gelirler. Bu arayış aynı zamanda yapacağımız veya yapmaktan kaçınacağımız şeylere de yöneliktir. Bir kez karar verildiğinde irade belirir. İrade kişiyi yükümlülük altına sokar ve özgürlük ortadan kalkar (Hobbes, 1889, s. 7. 5, 12. 1, 12. 2, 15. 9; Hobbes, 2007, s. II.10). "İnsan aradığı müddetçe özgürdür, bulduğunda bir sonraki arayışa kadar özgürlük biter" tezi en azından yüzeysel bir yorumla basit bir varoluşsal gerçeğe işaret ediyormuş gibi durur. Tabii Hobbes özgürlüğü hareket, insanı da arzular üzerinden açıklamaya eğilimlidir. Hobbes'un insan imgesi pek çok kritik anda hayvani bir niteliğe bürünür ve doğadaki genellik içinde erir (Skinner, 2018, s. 47-54). İnsana bakışı daha rasyonalist bir içeriğe sahip olan, mesela insanı akıl sahibi bir varlık olarak gören alternatif bir okuma açısından Hobbes'un sözleri şüphesiz ki değersizdir. Tabii bu noktada şöyle bir hatırlatma yapmak ve Hobbes düşüncesini kendi bütünlüğü içinde değerlendirmek gerekir. Hobbes akıl ile duyguyu karşı karşıya getiren bir basitlikle olaylara bakmadığı açıktır. Onda belirleyici olan arzu ve (veya) içgüdüdür. Arzu makineyi harekete geçirir. Akıl o makinenin aracıdır. Bu son hatırlatma bağlamında Hobbes'ta belki amaçlar bakımından değil ama, kesinlikle araçlar açısından ciddi bir rasyonalizm vardır. Arzu ve korkular araçsal akıl aracılığıyla hayata geçirilir.

Yükümlülükle özgürlüğü karşıt unsurlar olarak tasarlayan bakış açısının gerçek özgürlüğü yasa altında özgürlük olarak gören cumhuriyetçi anlayışa karşı bir meydan okuyuşu içerisinde barındırdığı açıktır (Douglass, 2015, s. 283-4). Hobbes'un cumhuriyetçiliğe saldırısını makaleyi kapatmadan önce ayrıca tartışacağız. Ama bu noktada bir hatırlatma yapmak yine de mümkün. Hobbes "irade belirlediğinde özgürlük ortadan kalkar" der. Peki, bu önerme tam olarak nerede kullanılabilir? Hem Hobbes'un kuramında hem de genel olarak tüm insan ilişkileri bakımından insanların yükümlülüklerinin büyük bir kısmı onların iradelerine bağlı değildir. Pek az durumda üstlendiğimiz yükümlülükler aldığımız

kararların sonucudur. Aslında Hobbes da bu apaçık gerçeğin farkındadır. Onun teorisinde yasa yükümlülük doğurur. Ama yasayı yurttaş yapmaz. Yurttaşın uymak zorunda olduğu, onu yükümlülük altına sokan yasalar aslında onun değil kralın iradesinin bir sonucudur. Geldiğimiz yer bakımından Hobbes'a şu soruyu sormak gerekir: Yükümlülüğün iradeyi ve dolayısıyla özgürlüğü ortadan kaldırdığı tezi yükümlülüğün bizim irademize bağlı olmadığı, başka iradelere boyun eğdiğimiz anlarda da geçerli midir?

Dördüncü Önerme: Özgürlük Engellerin Yokluğudur

Hobbes'un özgürlüğe bakışında en çok vurgu yapılan husus şüphesiz ki özgürlükle engellenmemek arasında bağlantı kuran negatif kavramlaştırma setinde kristalize olur. Düşünürü göre özgürlük dış engellerin yokluğudur. Şüphesiz ki dış engel kişinin aklını ve muhakeme gücünü tümüyle ortadan kaldırmaz. Ama hayatınıza dışarıdan yönelmiş müdahale kişiyi sınırlar. İç engeller ise şeyin kendi yapısındaki eksikliklerden kaynaklanır. Hareketsiz duran kaya, hasta ve sakatlarda görüldüğü üzere hareketsizlik bazen engellerden değil, potansiyel veya yetenek eksikliklerinden kaynaklanır. Bu tür durumları özgürlük önünde engel olarak görmemek gerekir. Sonuçta yapmak istediğiniz veya arzuladığınız şeyi yaparken engelle karşılaşmıyorsanız özgürsünüzdür. Engellenmekten özgür olmak dışında her hangi bir özgür oluş ise saçmadır (Hobbes, 2014, s. 113, 162-3; Jackson, 2007, s. 273-5; Pettit, 2004, s. 150; Skinner, 2002, s. 212-3). Kolaylıkla fark edildiği üzere bu tanımla birlikte düşünür bir kez daha fizik yasalarının geçerli olduğu cisimler dünyasına döner. Özgürlük basitçe devinimin önündeki engellerin yokluğudur. Engel yok ve hareket varsa insanlar özgürdür (Hobbes, 2007, s. IX.9).

Şimdi bu genel tanımı bir dizi ayrıntıya doğru derinleştirelim. Öncelikle yükümlülüğün yokluğu olarak özgürlükle engellerin yokluğu olarak özgürlük arasındaki farklılığa değinilebilir. Özgürlüğü yükümlülük üzerinden açıklayan argüman irade üzerinde yoğunlaşır. Özgürlük ancak irade gösterilen durumlarda söz konusudur. Ancak söz verdiğimiz, itaat ettiğimiz ve taahhüt altına girdiğimizde irade, dolayısıyla özgürlük bağlanır. Özgürlüğü engel üzerinden açıklayan alternatif bakış açısı ise iradeyi değil eylemi ön plana çıkarır. Bu ikinci durumda irademizi ortaya koysak da eylem devam ettiği müddetçe özgürlük de devam eder (Skinner, 2018, s. 146). Hobbes'un özgürlüğü eylem üzerinden yorumlayan temellendirme biçiminin sürekli bir şekilde yeni edimler ve eylemler peşinde koşan modern insanın gerçeklik imgesine uygun olduğu açıktır. Hobbes ile başlayan negatif özgürlükçü perspektifin kadim özgürlükçü gelenek karşısında popüler hale gelmesi tesadüfi değildir bu nedenle.

Hobbes'un özgür eylemi engellenmemeye, engeli ise dışarıda olan şeylere bağlayan bakış açısına üç eleştiri yöneltilebilir: İlk mesele korkuyla ilgilidir. Korku bir dış engel midir, yoksa keyfi bir durum, kişinin sadece kendi zihninde yaşadığı bir iç engel mi? Düşünürün korkunun niteliği konusunda kafası biraz karışıktır. Şöyle ki, düşünür baskı veya korkunun özgürlüğü ortadan kaldırdığını söyler. Ama aynı zamanda tehlike karşısında mallarını denize atan denizcinin durumu veya devletli toplumda yasa korkusuyla eylem yapan vatandaşların konumlarına atıfla korkunun özgürlüğü ortadan kaldırmadığını iddia eder (Hobbes, 2007, s. IX.9; Hobbes, 1889, s. 12. 3; Hobbes, 2014, s. 163). Korkuyu dışarıda bir engel, dolayısıyla özgürlüğü ortadan kaldıran bir şey olarak görmediğimizde tam olarak ne yapmış oluruz? Yani insanların gerçekte korkmama gibi bir seçeneği varken korkmayı mı tercih etmektedirler? Korkuyla ilgili tartışma Hobbes'un dışarıyla-içerisi, tahakkümle-özgürlük arasında kurduğu karşıtlığın ve tabiki özgürlüğün sadece gözlemlenebilir fiziksel hareketlilik üzerinden ele alınması eğiliminin insan gibi tinsel, ruhsal veya duygusal yanı güçlü olan bir varlık için ne kadar da basitleştirici sonuçlar doğurduğunun bir kanıtı gibidir.

İkinci mesele eşitsizlikçi toplumda yapabilme gücünün sınırlarıyla ilgilidir. Hobbes özgürlüğe müdahaleyi dış dünyayla sınırlayarak minimal bir özgürlük perspektifinde karar kılar. Hobbes'un bu yorumu daha sonra Constant ve Berlin gibi yorumcular tarafından da benimsenmiş, liberal negatif

özgürlük anlayışı modern toplumun kurucu öğretisi konumuna yükselerek benzersiz bir üstünlüğe ulaşmıştır. Bu bakış açısı sadece korkuyu değil, yanlış bilinç ve güç eşitsizliğinin yarattığı yoksunluk koşullarını da dikkate almamaktadır. Bu nedenle ortaya konulan bakış açısı biçimsel, araçsal ve tek yanlıdır. Kişiler benimsedikleri veya benimsemek zorunda kaldıkları bir takım değerler ve kültür nedeniyle kendilerini hareketten uzak tutarlar. Bu bağlamda özgür eylem önündeki engel sadece bir dış güç değil, pekala bir iç engel de olabilir. Hatta içerideki engeller kişinin benliğinin parçası olduğundan dış engellerden daha güçlü olabilir. Ayrıca kişinin eylem yapma iradesi olsa da yapmaya gücü olmayabilir (Taylor, 1997, s. 419-420; Skinner, 2018, s. 45; Skinner, 1984, s. 194-5, Skinner, 1998, s. 115-6). Yoksulların durumunda açıkça görüldüğü üzere ise güç eksikliğinden nadiren kişinin kendisi sorumludur. Miras gibi mekanizmalar aracılığıyla eşitsizlik kuşaktan kuşağa aktarılır. Kapitalizmin eşitsizlikçi mantığı özgürlüğü eşitsiz dağıtarak herkesin özgür seçimler yapmasına izin vermez. Ama Berlin gibi düşünürlere göre Hobbes'un koyduğu dar çerçevenin dışına çıkmak, negatif özgürlüğü aşan bir içeriğe eğilim göstermek, mesela pozitif özgürlük talep etmek bireysel sorumluluğu ortadan kaldırır. Ayrıca negatif özgürlükten sapıldıkça devlet gibi dış güçlerin bireye müdahalesi kurumsallaşır ve özgürlük totaliter bir kerteye doğru irtifa kaybeder (Berlin, 1997, s. 387-398; Pettit, 1998, s. 39-40). Bu iddia ampirik açıdan kanıtlanmaya muhtaçtır. Çünkü gelişmiş demokrasilerin tamamı negatif özgürlüğün yanında pozitif özgürlükçü bir sosyal adalet düzenini de benimsemiştir. Dahası özgürlüğü Hobbes-Berlin hattında olgunlaşan biçimiyle ele aldığımızda toplumdaki verili güç ilişkilerini yeniden üretmiş, bir anlamda eşitsizliği muhafaza etmiş oluruz (Öztürk, 2016, s. 104).

Son olarak bireyci rasyonalizmin toplum içinde yaşayan ve sosyal bir varlık olan insanı nasıl etkilediği meselesi üzerinde durmamız gerekir. Hobbes eylem kararını bireylerin aldığı ve dışarıdan müdahale olmadığı müddetçe özgür olduğumuzu düşünür. Oysa toplumun içinde yaşarız. Kurumlar tarafından biçimlendiriliriz. İnsanlar eylemleri tek tek düşünmez. Karar anı nadiren gerçekleşir. Kültür ve alışkanlıklar nedeniyle genellikle hep yaptığımız ve (veya) bizden yapmamız beklenen şeyleri eylemleştiririz. Demek ki, Hobbes'un kuramı bakımından tek sorun müdahalenin dışarıdan gelmesi varsayımı değil, kültür ve toplumun bireysel hayatı önemli ölçüde kısıtlayan organik yapısıdır. Birey yoktur, bireysel yaşantı toplumsal vasatın bir kopyasıdır demek abartılıdır şüphesiz ki. Ama topluma rağmen birey olmanın, aldığı kararlara göre yaşamanın oldukça zor bir seçeneğe karşılık geldiğini ve geniş kalabalıkların bu nedenle toplumla çatışmasına yol açacak kararları en baştan itibaren almadığını da söylemek gerekir.

Beşinci Önerme: Özgürlük Özyönetim Değildir

Özgürlüğü hareketin yokluğu olarak tanımlayan Hobbes o dönem İngiliz siyasi düşüncesinde ciddi bir ağırlığı olan cumhuriyetçi çizgiye yanıt verir. Başlıca temsilcileri John Milton, James Harrington, Algernon Sidney ve Henry Neville olan İngiliz Cumhuriyetçileri Machiavelli'nin Roma'ya öykünen cumhuriyetçiliğini İngiliz düşüncesine aktarmıştır. Yurttaşın tahakkümden korunması, bireysel özgürlüğü garanti altına alan bağımsız bir devlet ve yasaların hakimiyeti özgürlüğün başlıca koşullarına karşılık gelir. Bu bir savaşa, daha sonra liberal-muhafazakar çizgi halini alacak Hobbesçu perspektif savaşı kazanmış, negatif tez cumhuriyetçi okumaya üstün gelmiştir (Skinner, 1983, s. 12-3; Skinner, 1998, s. 34-7, 40-1, 60-1, 70, 82-4, 115-6; Skinner, 2018, s. 109, 213; Honohon, 2002, s. 10, 46-7, 62-3).

Hobbes ile cumhuriyetçiler arasındaki çatışmanın dönemin İngiltere'sindeki kral-parlamento çatışmasına paralel bir seyir izlediğini unutmamız gerekir. Özetle düşünür cumhuriyetçi düşünceden beslenen parlamento yanlısı güçlere karşı mutlakiyetçi teze, yani yetkilerini artırmaya çalışan Krala destek vermiştir (Skinner, 1998, s. 3-4; Skinner, 2002, s. 209-237; Viroli, 2002, s. 17; Öztürk, 2016, s. 155-8). Bahsi geçen destek yasa dolayısıyla öz yönetimine karşı çıkan bir argümana dayalıdır. Bilindiği üzere antik cumhuriyetçi felsefe yasayı ve yasaları halka yaptıran demokratik pratiği özgürlük adına

olumlar. Ama Hobbes'a göre yasalar insanları özgürleştirmez. Aksine uyruğun en büyük özgürlüğü yasanın sessizliğidir. Yasa yapımına halkın katılımı da özgürlüğün gerçekleşmesine ayrıca bir katkı sağlamaz. Dahası antik model özgürlükçü değil anarşiktir. Yarattığı tek şey kargaşadır. Bu düzende devlet ve toplum bireye göre öncül niteliktedir. Yani bireyler veya gerçek insanlar değil, polis ya da onu yöneten egemenler özgürdür. Halka dayanmayan yönetimlerin tiranlık olarak adlandırılması, yasanın yönetimini insanların yönetimine üstün tutan bakış açısı ile egemenliği bölen karma rejim ısrarı uyrukları isyan etmeye teşvik eden antik geleneğin diğer arızalarıdır. Sonuç olarak ünlü Lucca-Konstantinopolis karşılaştırmasında bir benzeri görüldüğü üzere yasanın ve yasa yapımına halk katılımının özgürlüğe bir katkısı yoksa demokrasilerin veya cumhuriyetlerin monarşilerden daha özgür olduğunu söylemek de mümkün olmayacaktır (Hobbes, 2014, s. 158-9, 167-170, 244, 246, 252, 499-500; Hobbes, 2007, s. XIV.3, XIII.15, X.8; VII.4; Skinner, 1998, s. 7-9; Skinner, 2018, s. 94, 119; Pettit, 1998, s. 68-71).

Hobbes'un demokrasi ve yasa karşıtı argümanı ile negatif özgürlükle başlayan bireyci siyaset felsefesi kendi yetkinliğine ulaşır. Ancak düşünürün cumhuriyetçi izleği eleştiren öz yönetim karşıtı bu tezlerinin negatif özgürlük kadar itibar görmediği açıktır. Hobbes özgürlüğü müdahalenin yokluğu çerçevesiyle sınırlayarak modern dünyada popüler haline gelen bir eğilimi yakalar. Ancak "özgürlük için demokrasi gerekli değildir" düşüncesi önemli ölçüde karşılıksız kalmıştır. Siyasi modernlik demokrasi üzerine kuruludur. İngiltere başta olmak üzere tüm ülkeler kendi tarihsel olgunlukları ölçüsünde demokrasiye eklenmişlerdir. Yasaları halkın yapmadığı rejimler şüphesiz ki hala vardır. Ama onlar (çok az sayıda mutlak monarşi ve komünist partilerin yönetiminde olduğu devletler) devletler sistemi içerisinde itibarlı bir konumda bulunmazlar. Bu bağlamda demokrasinin bir alternatifi yoktur.

Geldiğimiz yeri şu şekilde özetleyebiliriz: Hobbes bireysel özgürlüğü tanımlamış, ardından da bireysel özgürlükle halk egemenliği arasındaki antik bağı koparmıştır. Bugün itibarıyla bu iki düşünceden ilki genel geçer bir doğru katına yükselmişken ikincisi felsefi bir tuhafıktan başka bir şey değildir.

Hobbes'un özgürlük kavramının gelişimine katkısını modern cumhuriyetçi literatür bakımından da ele almak mümkündür. Bağımlılık kavramını tahakküme doğru genişleten ve her türlü tahakküm karşısında yasayı en büyük güvence olarak olumlayan cumhuriyetçi dil kendini yenilemiştir. Skinner, Pettit ve Viroli gibi düşünürlerin başlıca temsilcisi olduğu bu yeni cumhuriyetçilik –literatürde karşılık bulduğu ölçüde Neo-Roma Cumhuriyetçiliği- cumhuriyetçi özgürlükle negatif özgürlük arasındaki tarihsel ilişkiyi ortaya koyar. Bu bağlamda Hobbes'un negatif özgürlükçü çizgisinin cumhuriyetçi özgürlüğün fazlasıyla daraltılmış bir versiyonuna karşılık geldiği söylenebilir. Ayrıca geçmişte olduğu gibi bugün de halkın yaptığı yasalar olmaksızın sivil özgürlükleri korumak olanaksızdır. Hukuk keyfiliği azalttığı ölçüde kişiye özgürce yaşayabileceği dokunulmaz bir alan yaratır (Skinner, 1998, s. 32, 44-5, 70-1, 74, 82, 85; Skinner, 1986, s. 241; Pettit, 1998, s. 60, 78-84; Pettit, 2001, s. 138-140; Pettit, 2003, s. 387-403; Tunçel, 2010, s. 259-60, 270; Öztürk, 2016, s. 217-220, 226-9).

Demokrasiye ve yasaya aynı anda karşı çıkan Hobbes muhafazakarlığının tarihsel gelişmeyle çeliştiği ve bu nedenle tümüyle itibarsız bir seçenek gibi muamele gördüğü açıktır. Ancak demokrasi tartışmasından bağımsız bir şekilde yapılacak hukuk (yasa) karşıtlığı ısrarının liberal düzende hala bir albenisi vardır. Şöyle ki, liberaller hukuku toplumu bir arada tutan modus vivendi koşullarının koruyucusu olarak görürler. Ancak liberal siyaset felsefesi ve bu felsefe üzerine bina edilmiş anayasalar özel alan-kamusal alan ayrımını savunma eğilimindedir. Bu dizgede özel alan-haklar, kamusal alan-ödevlere göre daha önde bir konumdadır. Hukukun çok fazla genişlemesi, ekonomi ve aile gibi alanları da içine alacak şekilde her konuda düzenleme yapılması özel alanı tehdit eder. Kamusal yetkilerle donatılmış yasaların sayısı arttıkça sivil toplum ve kapitalizm kendiliğindenlik ilkesine dayalı özerk karakterini kaybeder. Bu nedenle kuralların sayısının artması özgürlüklerin alanını daraltabilir.

SONUÇ

Bu metinde Hobbes'un özgürlük nosyonu üzerine ileri sürdüğü tezleri özetleyerek karşılaştırmalı bir şekilde ele aldık. Görüldüğü üzere düşünür farklı bağlam ve zamanlarda birbirleriyle uyumlu olmayan bir dizi argümanla özgürlüğü tartışmaya açmıştır. Hobbes'un ontolojiye bakışı özgürlüğe yer bırakmamaktadır. Ancak doğa durumunda her şeyi yapmaya hakkı olan bir insan özgürlüğü imgesi ön plana çıkarılmıştır. Daha sonra sivil durumda bu tür bir özgürlükten barış adına vazgeçilmiştir. Gerçek özgürlük ve akıl, barış olarak ilan edilmiştir. Özgürlüğü iradenin sönümlenmesine eşitleyen düşünür, bu yolla yasa karşılığında dönüşecek bir hukuk yorumunun maddi zeminini de inşa etmiştir. Özgürlüğün engellerin yokluğu şeklinde tarif edilmesi ise modern özgürlüğün felsefi içeriğini yaratmıştır. Bu önermenin devamında ise düşünür bireysel özgürlüğü demokrasi olmadan tanımlayan apolitik bir doğal hak kuramı inşa etmiştir.

Tabii özgürlükle ilgili tartışma aynı zamanda devlet, hukuk ve siyasal rejimi de ilgilendirmekteydi. Hobbes'un irade, engel ve özyönetimle ilgili çıkarımları bize düşünürün özgürlük kuramının devasa ve mutlak bir devlet aygıtı tasarımına rağmen doğal haktan hiçbir zaman tam anlamıyla vazgeçmediğini göstermektedir. Bu bağlamda rahatlıkla iddia edilebilir ki, onun teorisinin özü aslında devlet değil bireydir. *Leviathan*'ın bireyi ölüme sürükleme ihtimalinde takındığı tavır ve yasal alanı sınırlayarak bireysel özel alana genişçe bir var olma hakkı tanınması bu bağlamda oldukça önemlidir. Ancak kamusal alan ile özel alan arasına Hobbes'un cumhuriyetçiliğe karşı çıkarken kullandığı demokrasi karşıtı tezlerin içeriğinde olduğu üzere tam bir sınır çizmek mümkün değildir. Bu nedenle politik etkinliği bir kenara bırakarak sadece doğal hakka dayanarak özgürlükleri kurmak ve korumak imkansızdır. Hobbes'da bu imkansızlık bir trajediye dönüşür. O, negatif özgürlük nosyonuyla modern bireye ihtiyacı olan şeyi vermiş, ama özgürlüğü politik eylemden bağımsız bir şekilde ele alarak demokratik devrimler karşısında kendini marjinal bir konuma sürüklemiştir.

SUMMARY

Hobbes' conception of freedom provides a successful summary of the liberal-conservative perspective vis-à-vis the republican tradition. Hobbes' legacy of individualism and anti-legislation has contributed significantly to liberal political philosophy. The main aim of this article is to evaluate the contribution of Hobbes' political philosophy to the notion of freedom. We will use five fundamental propositions to ground our argument. The first thesis concerns the ontological impossibility of freedom. The mechanical materialist and determinist world in which freedom and necessity are synonymous and no one can be free from necessity is the basis of Hobbes' ontology. The place of God and religion in this order is important. According to him, God is the real reason behind action. This is precisely the theological basis of the Hobbesian reading that freedom and necessity are consistent. When the thinker says that God is behind reason, he also means that there is a necessity behind freedom. When the focus of the debate shifts from God to religion, the form of reasoning changes from theology to anthropology. For Hobbes, religion is a superstition that everyone accepts. He attaches great importance to the contribution of religion to social unity. According to him, it is dangerous for the unity of sovereignty for religion to have a separate organization outside or despite the state. Within the scope of the first proposition, it is clear that Hobbes' ontology leaves no room for freedom, that free will is absurd, and that a rigid determinism binds everything together.

The second proposition of the thinker associates freedom with peace. Hobbes depicts a malevolent state of nature. Under the conditions of the state of nature, which corresponds to the war of all against all, there is no law, justice, injustice, or property. The discussion of the state of nature is centered around two concepts: natural rights and natural law. Natural right is the right to use one's power as one wishes in order to preserve one's life. On the other hand, natural law requires transferring

this right. In this context, natural law and natural rights are alternatives. Hobbes places the law of nature, from which obligation arises, apart from natural freedom. In addition to its many connotations, this preference implies that we move away from freedom when obligation begins. In this scheme, natural right is the instinct of self-preservation, while natural law is the terms of peace agreed upon by men through reason. Of course, natural law is eternal and binding. However, it is only a natural law once the state is established. Because according to Hobbes, where a compulsory power does not protect contracts, there is neither property nor justice and law. A law is only really a law if there is power behind it. The law of nature is the founding law that creates the state. The issue of whether natural law and natural rights continue after the state is established still needs to be fully resolved in Hobbesian thought because Hobbes says that no sovereign behavior can be accepted as injustice and that the right to protect the security of life cannot be transferred. Moreover, the debt of obedience to the sovereign is fixed for the subjects. However, if the sovereign does not protect you, the debt of obedience ends. Regarding this discussion, two points should be emphasized: Firstly, Hobbes' thought is closer to the notion of individual rights than the identity of state and duty. Secondly, there is a necessary relationship between natural rights and the instinct to live. Therefore, abolishing natural rights even in a state organization is impossible.

Hobbes' third thesis crystallizes the perspective that equates freedom with the absence of obligation. According to him, the will puts the person under obligation and abolishes freedom. Clearly, this perspective, which conceives obligation and freedom as opposing elements, challenges the republican understanding that sees true freedom as freedom under the law. In addition, according to Hobbes' point of view, the laws that the citizen has to obey and that put him under obligation are the result of the king's will, not his.

The fourth thesis associates freedom with the absence of obstacles. According to the thinker, freedom is the absence of external obstacles. The external obstacle only partially eliminates one's reason and judgment. However, external interference in your life limits you. As a result, you are free if you do not encounter obstacles in doing what you want or desire to do. Any design of freedom other than being free from obstruction is meaningless. There is a certain tension between Hobbes' two arguments about freedom. The argument that explains freedom in terms of obligation focuses on the will. The alternative perspective, which explains freedom as an obstacle, emphasizes action rather than will. In this second case, freedom continues as long as the action continues, even if we put forth our will.

Three criticisms can be leveled against Hobbes' negative freedom narrative. Firstly, it is unclear whether fear, which occupies an important place in the philosopher's philosophy, is an external or internal obstacle. The second problem is related to the limits of the power of doing in an unequal society. Hobbes limits the intervention in freedom to the external world and settles on a minimal perspective of freedom. This perspective does not consider not only fear but also the conditions of deprivation created by false consciousness and inequality of power. As is evident in the case of people with low incomes, the individual is rarely responsible for the lack of power. The inequitable logic of capitalism distributes freedom unequally and does not allow everyone to make free choices. In this context, negative freedom results in the form of interpretation that reproduces given power relations, in a sense preserving inequality. The last criticism is related to individualist rationalism. Hobbes thinks that individuals decide to act and that the unhindered individual is free. However, human beings exist in society and culture. Behavior is often not the result of a decision. Even so, the individual's freedom is under society's direction and even tutelage.

Hobbes' last proposition about freedom is related to the absence of self-government. The thinker is in open conflict with the English republicanism of the period. Hobbes supported the absolutist thesis against the pro-parliamentary forces fed by republican thought, that is, the King who tried to increase

his powers. This support crystallizes at two points: Hobbes rejects the republican assumption that the law liberates man. According to him, true freedom is the silence of the law. A similar negation also applies to democracy. Popular participation in law-making does not automatically liberate people. Therefore, we cannot say that republics are more accessible than monarchies.

It is clear that Hobbes' thesis, which breaks the link between law and liberty, has been seriously challenged by modern republicanism. This is because the law reduces arbitrariness and gives individuals a favorable ground for their preferences. However, as defended by Hobbes, the opposition to the law is also an opposition to the state or the public against the private sphere. It can be said that such an interpretation is popular in liberal thought. Political modernity is based on democracy. Hobbes' position that equates democracy with monarchy in the face of freedom has not been widely accepted and has been falsified by the world of political phenomena.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Decision.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.	Informed Consent:	No participant.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak hiçbir materyal kullanılmamıştır.	Copyrights:	No material subject to copyright is included.

KAYNAKÇA

- Arendt, H. (2014). *Totalitarizmin kaynakları 2, emperyalizm* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yay.
- Bakırcı, F. (2008). Hobbes'ta sözleşmenin kökeni akıl mıdır? *Ankara SBF Dergisi*, 63(3), 1-48. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002071
- Berlin, I. (1997). Two concept of liberty. P. Pettit & R. E. Goodin (Ed.), *Contemporary political philosophy: an anthology* in (p. 369-386). Oxford: Blackwell Press.
- Darwall, S. (2011). *The British moralists and the international 'ought': 1640-1740*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Douglass, R. (2015). Thomas Hobbes's changing account of liberty and challenge to republicanism. *History of Political Thought*, 36(2), 281-309.
- Duffel, S. V. (2003). Natural rights and individual sovereignty. *The Journal of Political Philosophy*, 11(2), 1-16.
- Hobbes, T. (1889). *The Elements of law*. F. Tönnies (Ed.). London: Byunwin Brothers Press.
- Hobbes, T. (2007). *Elementa philosophica de cive-yurttaşlık felsefesinin temelleri* (D. Zarakolu, Çev.). İstanbul: Belge Yay.
- Hobbes, T. (2014). *Leviathan* (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Hoekstra, K. (2007). Hobbes on the natural vondition of mankind. P. Springborg (Ed.), *Cambridge guide to hobbes's leviathan* in (p. 109-127). New York: Cambridge University Press.
- Honohan, I. (2002). *Civic republicanism*. New York: Routledge Press.
- Jackson, N. D. (2007). *Hobbes, bramhall and the politics of liberty and necessity- a quarrel of the civil wars interregnum*. New York: Cambridge University Press.
- Kaufmann, M. (2003). *Aydınlanmış anarşi* (Y. Coşar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Macpherson, C. B. (1962). *The political theory of possesive individualizm-hobbes to locke*, Oxford: Oxford University Press.
- Öztürk ve C. C. Çevik (Eds.), *Kavramlar tarihi özgürlük*, (s. 215-262). Ankara: Doğu Batı Yay.
- Öztürk, A. (2016). *Cumhuriyetçilik ve liberalizm*. İstanbul: Doruk Yay.
- Pettit, P. (1998). *Cumhuriyetçilik –bir özgürlük ve yönetim teorisi* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Pettit, P. (2001). *A theory of freedom: from the psychology to the politics of agency*. New York: Polity Press.
- Pettit, P. (2003). Agency freedom and optional freedom. *Journal of Theoretical Politics*, 15, 387-403, Erişim adresi: https://www.princeton.edu/~ppettit/papers/Agency-Freedom_JournalofTheoretical%20Politics_2003.pdf
- Pettit, P. (2004). Liberty and leviathan. *Politics, Philosophy and Economics*, 4(1), 131-151. <https://doi.org/10.1177/1470594X050494>.
- Poggi, G. (2005). *Modern devletin gelişimi* (Ş. Kut & B. Toprak, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Skinner, Q. (1983). Machiavelli on the maintenance of liberty. *Politics*, 18(2), 3-15. <https://doi.org/10.1080/00323268308401883>
- Skinner, Q. (1984). The idea of negative liberty: philosophical and historical perspectives. Q. Skinner ve others (Eds.), *Philosophy in history* in (p. 193-211). Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Q. (1986). The paradoxes of political liberty. S. McMurrin (Ed.), *The Tanner lectures on human value* in (p. 225-250). Salt Lake City: University of Utah Press.
- Skinner, Q. (1998). *Liberty before liberalism*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

- Skinner, Q. (2002). Hobbes on the proper signification of liberty. Q. Skinner (Ed.), *Vision of politics III*, (p. 209-237). Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Q. (2008). *Hobbes and republican liberty*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Q. (2018). *Hobbes ve cumhuriyetçi özgürlük*. (E. Zeybekoğlu, Çev.). Ankara: Dost Yay.
- Strauss, L. (2005). Tabii hak ve tarih. C. B. Akal (Ed.), *Devlet kuramı* içinde (s. 269-320). Ankara: Dost Yay.
- Taylor, C. (1997). What's wrong with negative liberty. P. Pettit and R. E. Goodin (Ed.), *Contemporary Political Philosophy: An Anthology*, (p. 418-428). Oxford: Blackwell Press.
- Tunçel, A. (2010). *Bir siyaset felsefesi -cumhuriyetçi özgürlük*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Tunçel, A. (2022). Modernlerin özgürlük anlayışının mimarı: Thomas Hobbes. A.
- Viroli, M. (1992). *From politics to reason of state: the acquisition and transformation of the language of politics 1250-1600*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Viroli, M. (1993). Machiavelli and republican idea of politics. Q. Skinner (Ed.), *Machiavelli and Republicanism*, (p. 151-167). Cambridge: Cambridge University Press.
- Viroli, M. (2002). *Republicanism*. (A. Shugaar, (Trans). New York: Hing and Wang Press.